

ІНТЕГРАЦІЯ ЯК НАПРЯМ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

**СЛЮСАРЕВА А.В., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

У статті розглянуто доцільність створення організаційних структур шляхом інтеграції сільськогосподарських, промислових підприємств та торговельних організацій, визначено їх важливість для стратегічного розвитку агробізнесу в Україні, зокрема, молочної галузі, зазначено сутність інтеграції даного напрямку, запропоновано можливі шляхи вирішення даної проблеми з урахуванням зарубіжного досвіду.

The possibility of creation the institutional structures by means of agro-industrial integration has been considered in this article; the importance of strategy development of agribusiness has been defined.

Постановка проблеми. Побудова ринкових відносин в аграрному секторі України потребує необхідності одержання гарантованого прибутку на кожному етапі складових процесу виробництва і переробки сільськогосподарської продукції. Проте практика показує, що галузь сільського господарства в ринкових умовах стала базою для первинного нагромадження капіталу.

Незважаючи на те, що при існуючих у нашої країні формах економічних відносин між аграрним сектором, як постачальником сировини, промисловістю і торгівлею, основні прибутки від виробництва і переробки сільськогосподарської продукції одержують на завершальних етапах виготовлення та реалізації продуктів з цієї сировини. В зв'язку з цим останніми роками, як показують дослідження, у сільському господарстві виникла критична ситуація, яка призвела до значного скорочення виробництва сільськогосподарської продукції. Її виробництво, в останнє десятиріччя на жаль, стало неприбутковим у всіх категоріях господарств, оскільки промисловості вже давно не вигідно платити високі ціни за живу масу, молоко та іншу продукцію сільськогосподарського призначення.

Отже, стає очевидним, що рівень консолідації галузей АПК є різним. Найпомітнішою є різниця між сільським господарством

– з одного боку та переробними і харчовими галузями – з іншого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою вивчення даного питання займаються ряд вчених, зокрема П.Т. Саблук, В.Г. Андрійчук, С.В. Мочерний, О.О. Єранкін та ін.

Однак, комплексність та новизна проблеми потребує подальшого поглибленого вивчення.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є обґрунтування необхідності інтеграції як стратегії розвитку агробізнесу (на прикладі ринку молочної галузі), сутність якої полягає в створенні однакових і рівних умов для діяльності сільськогосподарських підприємств, як постачальників сировини, так і промислових підприємств та торговельних організацій, які переробляють сільськогосподарську сировину та реалізують готові вироби з неї.

Виклад основного матеріалу дослідження. Молочна галузь України характеризується достатньою кількістю гравців на ринку, проте завадити стрімким планам розвитку молочних компаній може сировинна проблема. З точки зору економічної логіки виникає певний парадокс: значні капітали інвестуються в молочні заводи, у створення та просування сильних брендів, які користуються значним попитом серед споживачів, при цьому є значний потенціал для зростання галузі, але поголів'я корів в Україні, у тому числі і в Сумській області, стрімко скорочується (рис. 1).

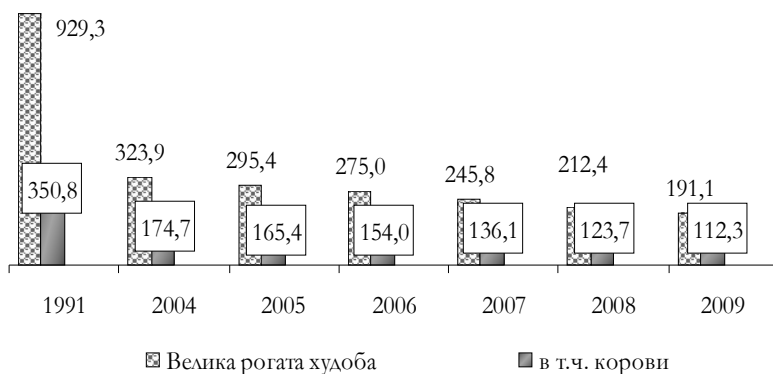

Рис. 1. Поголів'я корів в Сумській області за роками (усі категорії господарств)

Щоправда, завдяки щорічному збільшенню продуктивності корів (рис. 2) виробництво молока в Україні останніми роками стабілізувалося, хоча порівняно з 2004 роком нестримно скорочується (рис. 3).

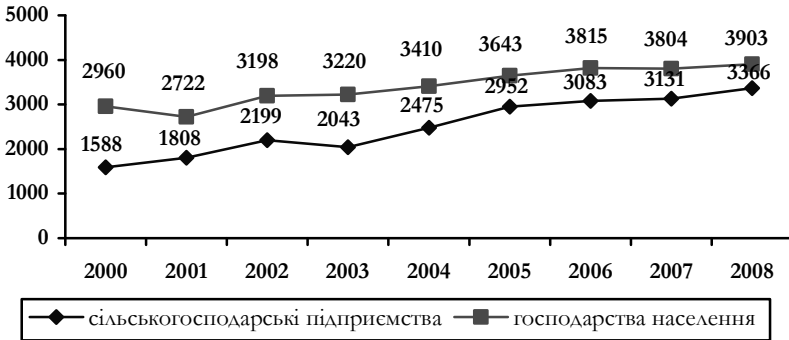

Рис. 2. Середній надій молока на 1 корову в Сумській області за роками (усі категорії господарств)

Крім того, існують серйозні проблеми з якістю молока, адже 78,4% його виробляють в особистих господарствах, де відсутні можливості для його ефективного збирання й ветеринарного догляду за тваринами. У результаті, лише 25,7% молока, що купується молокопереробними підприємствами, належить до вищого гатунку (у 2004 році цей показник був на рівні 15,2% і щорічно підвищувався).

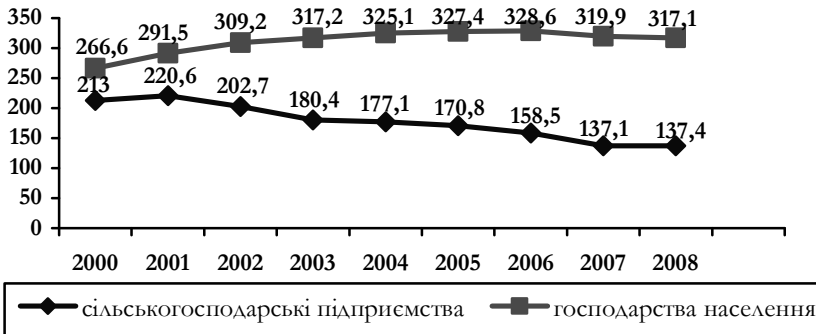

Рис. 3. Виробництво молока в Сумській області за роками (усі категорії господарств)

Отже, без кардинального розв'язання сировинної проблеми подальший успішний розвиток молокопереробної галузі стає малоімовірним. Особливо, враховуючи подальше посилення вимог щодо якості молокопродукції у зв'язку зі вступом України до СОТ і намаганнями нарощувати експортні поставки до Росії та країн Євросоюзу. Позитивних результатів у цьому напрямі можна досягти за умови вдалого поєднання ефективної аграрної політики й стимулювання залучення значних інвестицій, що їх можуть зробити наявні фінансово-промислові групи. Таким чином, ринок молочної сировини поступово консолідуватиметься, адже загальновідомо, що продукція високопродуктивних спеціалізованих молочних ферм користується ажіотажним попитом з боку молочних заводів, тоді як продукція одноосібних виробників часто майже вдвічі дешевша.

Українські молочні лідери, хоча і з великим запізненням, але поступово активізують свої зусилля в напрямі розвитку сировинної бази. Наприклад, «Західна молочна група» у 2008 році розпочала будівництво поблизу заводів двох молочних ферм на 2 тис. корів кожна, що має забезпечити 20% сировинних потреб підприємств групи. Компанія «Арготон» у 2007 році розпочала будівництво Деркульського молочного комплексу на 1100 голів ВРХ. Компанія «Геркулес» побудувала молочнотоварний комплекс, який щоденно забезпечує власні потужності 10 т молока [4].

Компанія «Терра фуд» («Тульчинський маслосирзавод») оголосила про плани будівництва молочнотоварних ферм, а також про реалізацію програм довготривалого партнерства [2]. Компанія «Нутрітек» (володіє Хорольським молочноконсервним комбінатом) має намір побудувати два молочнотоварні комплекси на п'ять тисяч голів великої рогатої худоби кожен. Ці ферми стануть одними з найбільших у країні.

Втім, така практика інвестицій переробників молока безпосередньо у сільськогосподарське виробництво не досить поширена. Але й інша альтернатива – інтеграція із постачальниками сировини – не набула значного поширення.

Висновки. На сьогоднішній день, єдиного універсального шляху розв'язання сировинної проблеми не існує. Тому в Україні повинні одночасно реалізовуватися найкращі приклади подолання цієї проблеми, які можна запозичити із досвіду інших країн. Одним із можливих і найбільш перспективних в цьому напрямку,

на нашу думку, є інтеграція виробників молочної продукції з великими агрохолдингами, для яких виробництво готової молочної продукції є непрофільним бізнесом, проте молочне скотарство органічно вписується в загальну стратегію розвитку агробізнесу.

Зазначена активність компаній у молочному бізнесі в Росії підкріплена протекціоністською політикою держави. В країні у межах національного проекту «Розвиток АПК» субсидуються відсоткові ставки за інвестиційними кредитами на будівництво молочних ферм. Крім того, держава самостійно купує високопродуктивну племінну худобу й передає її надалі в лізинг. І така допомога від держави вже дала результат. За останній час там ввели в дію близько 200 нових тваринницьких комплексів на 126 тис. корів, модернізували 800 молочних ферм із використанням сучасних технологій утримання тварин [3]. За даними Федеральної служби державної статистики РФ, починаючи з 2007р., у Росії виробництво молока постійно зростає.

Про необхідність проведення акцентованої державної підтримки для забезпечення пришвидшеного розвитку молочного скотарства свідчить також досвід інших країн. Наприклад, у Польщі понад половину сировини переробники теж отримують від приватних осіб, але її якість не викликає нарікань не тільки в самих поляків, а й у німців, які купують там молоко. Натомість східноєвропейські фермери кардинально відрізняються від вітчизняних, адже для більшості їх скотарство стало основним бізнесом, отже, вони готові інвестувати в господарства: більшість фермерів мають стада від 20 до 60 голів [2]. Отже, за таким варіантом просто змушені будуть розвиватися й українські фермери.

Тенденція укрупнення молочних ферм спостерігається в абсолютній більшості країн світу. Наприклад, у США за останні півстоліття виробництво молока збільшилося на 40%, при цьому корів поменшало на 58%. Річне виробництво молока на одну корову за цей самий період збільшилося більше як утричі. Це стало можливим у результаті технологічних інновацій, спеціалізації і змін у системі виробництва молока. В країні менш як 9% молочних ферм виробляють 62% загальної кількості молока [4].

Подібні процеси відбуваються і в Новій Зеландії, яка є світовим лідером з торгівлі молочними продуктами (контролює

приблизно третину світового експортного ринку, хоча її населення становить лише 4,2 млн. осіб). Підґрунтям молочного скотарства там є невеликі ферми, що мають середню площу приблизно близько 90 га і стадо у 250 корів. Усвідомлюючи низьку ефективність такого виробництва сировини, від початку минулого століття ферми почали об'єднуватися в кооперативи. В результаті невеликі ферми, об'єднавши свої зусилля, створювали власні переробні потужності, розвивали дистрибуцію, логістику, маркетинг. До середини минулого століття об'єднуватися почали вже кооперативи. Якщо у 1930-х роках їх було понад 300, то у 2001 році залишилося три. При цьому більшість виробленого в країні молока припадає на кооператив "Fonterra". 11 тисяч фермерів із цього кооперативу виробляють щорічно приблизно 14 млн. літрів молока. Кожен фермер отримує акції кооперативу залежно від об'єму і якості виробленого молока. "Fonterra" також продає молоко на внутрішньому ринку і за кордон (відправляє його до 140 країн світу), що дало змогу кооперативу увійти до сімки світових лідерів з торгівлі молочною продукцією [4].

Такий шлях об'єднання дрібних фермерів у кооперативи безумовно має шанси бути реалізованими в Україні, проте залишаються питання, чи зможуть вони зробити це самостійно, адже рівень економічної зрілості таких виробників залишився надзвичайно низьким. Отже, слід очікувати певної інтеграційної взаємодії з боку великих агрохолдингів чи виробників готової продукції і, меншою мірою, держави, яка зможе закріпити зазначені процеси відповідними стимуляційними заходами (законодавство, дотації, введення стандартів тощо).

Література.

1. Єранкін О.О. Глобальні світові проблеми як орієнтир для розвитку агробізнесу в Україні // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць – Вип. 244 – Т. IV – Дніпропетровськ: ДНУ – 2008. – с. 870-886

2. Ксенз А. Дойная корова. Украинский молочный рынок заинтересовал европейских фермеров // Деловая столица. – 2006. - № 16. – 17 пареля.

3. Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Фомішин С.В. Світове господарство в умовах глобалізації. – К.: Нік-Центр, 2006. – 200 с.

4. Уляницький Д. Молочная дилемма // Эксперт. – 2008. - №30.